

IX.

Debreczen.

Áldott az úr, ama magyarok' istene,
 Ki árva népének ismét megjelené.
 Él az úr! 'S régi szeanyedből kikelsz még,
 Borongós felhőkkel gyászoló magyar ég.
 Ne félj nagy nemzetem, ne főlj, nem lesz véged!

Csokonai Vitéz Mihály.

Méltán kiálthatunk így fel Debreczen' híres lantosának szavaival, ha e' legnagyobb magyar város' erőteljes, el nem korcsosult népének tiszta nemzetiségét, anyagi jólétét, és bár lassan, de legujabb időnkben szembeötlőleg fejlődő polgárosodását elfogulatlanul tekintjük. Itt most már a' korosabb uri rend, Debreczen' patriciusainak nagyobb része is, vetközni kezd az előítéletek, 's régi balszokások' feszes, vastag ruhájából, 's a' kor' és honi haladásunk' szellemének újabb, kényelmesebb öltönyt ha nem is egészen viseli még magán, de már legalább próbálgatja, vajjon jól állna-e az lelkén és testén egyaránt. A' tanuló ifjúság, Debreczennek nem ugyan állandó, de egyik leghatalmasabb castája, egykori, példabeszéddé lett nyers nehézkes magaviseletét, 's garázda betyárkodását nagy részint elhagyva, mindinkább simul a' társasélet' finomabb, nemesebb kívánataihoz, szabad idejét komolyabb foglalkodásokkal is szívesen tölti, magasabb szellemi élvezetek után is vágyódik, tudomány, művészet, és politika által egyaránt érdekelve van, 's egykori elszigetelt magányos rideg állapotából kiküzdve magát, az élettől napról napra szorosabb érintkezésbe, kapcsolatba jő. — De különösen az' ifjúság által gúnyolt debreczeni civisek' (alsóbb rendű polgárság) művelődését is több szembeszökő jelenség bizonyítja. A' többi közt, nem régóta van nekik egy, a' főbbrendűekétől különváló népes casinójuk, hol most már kedves gunyájok, a' gyapjas guba helyett, tisz-

A' férfikört szép hölgyláncz öleli.
 E' dús hajój a' hattyuvállakon,
 E' márvány homlok, halvány arcvirág,
 Elém teremtik őt, a' sylphi lányt,
 Szép Sándimat, a' kedves hűtelent.
 Dalolj, dalolj, te kedves arczu lány,
 Vigadjatok, ti jók, ti kedvesek,
 Én elmegyek, nem jó betegnek itt.
 Kedv és öröm nem férnek meg velem.
 De, vig szüret, emléked' elviszem.
 Felírom a' szív' tiszta lapjain,
 Hadd lássa minden szűkkeblű vidék,
 Mint egyesül itt honi, honleány.
 Mit ferde hit, 's gőg bálványul emelt,
 'S a' szolgálélek bálványzott vakon,
 A' kor' gyalázatára ekkorig:
 A' rangkülönség ismeretlen itt.
 Szép vagy te, Szegszárd, szép vig szüreted,
 Még is mi szebb, lelkes gyűlésed az.
 Itt láttam őt, a' jog' apostolat;
 Ki istenül csak igazságba' hisz,
 Mint viltá ki a' természet' jogát.
 Kít a' fölény emberré alkotott,
 De a' balhit közölők számúze,
 Mert ember volt, miként más emberek;
 Kít a' törvény eddig csak sujtai birt,
 'S minden nyomán e' hang fülébe sirt:
 Te nem vagy polgár, néked nincs jogod!

Az üldözöttet emberré tevő;
 Mert neki is, mint nekünk lelke van.
 Szólt, mint a' bús ég, fellegek közül
 'S a' szó erős volt, 's szívet ragadott,
 Mert hangja — az igazság' hangja volt.
 'S az önség' nyelve, mint sír, néma lön.
 Legyőzte a' harez' gyászvitézzeit.
 És minden ajk, és minden szív kitört,
 'S eltette a' jog' lelkes emberét...
 Szép vagy te Szegszárd, szebb vig szüreted,
 Legszebb vagy még is, mert van — dalnokod.

Kubinszky Ödön.

tességes posztó ruhában jelennek meg, nyilvános egyesületi gyűléseikben tetteges részt vesznek, vasárnaponként, 's néha hétköznapi is, illedelmesen társalgnak, hébe-hóba hírlapokat olvasgatnak 'stb. Illy sajtóságot derék népi casino nincs egész hazánkban. Vannak köztük több frakkos urak is, különösen a' fiatalság közül. Elnökük két tudóstársasági tag, a' jeles Péczely és Balásházy. — Vajha Debreczennek ezen művelődési emeltyűje minél erősebb állapotra jutna, vajha minél több városunk' magyar polgárai közt alakulna illy közhasznú, népszerű egyesület!

Azonban szellemi és anyagi jobblét' tekintetében Debreczen' jövődő átalakulását leginkább láthatni az itteni új nemzedéktől, mely már most is kor- és czélszerűbb növelésben részesül mint az előtt, *) 's mely már most is csilhatlan előjeleit adja annak, miszerint gyökeresen javítandó tettei által anyavárosát egy szebb, virulóbb jövővel deritendi föl.

Debreczen már most is mind azon természeti, 's részint társaséleti kellékkel nagy mértékben bir, melyek idővel műveltség 's ebből eredendő művelés által kifejlödvén, Pest mellett hazánkban leggazdagabb, legcivilizáltabb várossá tehetendi azt. Van ugyanis termékeny földje nagy mennyiségben, a' tömegben munkagyöző, ügyes, ép testi ereje. Debreczen hazánkban, Erdélynek, sőt a' messzebb vidéki külföldieknek már most is egyik legelőkelőbb piacza, közlekedési — kereskedő helye, terménytára; itt áll az értelmi és anyagi jólétet előmozdító ref. collegium, váltótörvényszék, kerületi tábla 's a' népiskolák' mostani szerkezete és állapota is fölötte kielégítő. — A' mi pedig a' nemzetiséget illeti, mely nélkül a' polgárodás sehol sem fejlődhetik tiszt-

lán, egészen boldogítólag, 's mely nélkül miben sincs valódi becs és nagyság, — ez Debreczen' szebb jövőjének legbiztosabb létalapja. Ez a' legmagyarabb város az egész világon. Magyar út nem csak a' föld, mely „lakóit ápolja és eltakarja“, de még a' magas mennybolkozati is. Debreczenben a' vallás, társasélet, törvénykezés, növelés' nyelve egyaránt és általános az édes anyai, magyar. Itt tűnnek föl legnagyobb eredetiségben a' részint gyarló, de részint jó és szép régi magyar szokások, erkölcs, sőt még a' ruhaviselet is. Fehér hollóként ritka itt az idegen szó. Igazán, annyira magyar ez a' Debreczen, hogy talán kevésbbé magyarnak, 's a' jóban és korszerűben valamivel inkább külföldiesnek lennie, nem ártana. —

Mi kell hát Debreczennek, hogy rendeltetése' legmagasabb telőpontjára hágjon? Semmi egyéb mit valódibb, általánosabb műveltség, és fejlődöttebb közszellem! —

* * *

Debreczenben Erdélyi barátommal több napon át mulaték, 's e' szerint mégiscsak több alkalmunk volt e' várost közelebbről megismerni, mint Bolond Istóknak, ki, mint a' közmondás tartja, Debreczent alig tekinté meg egy pillanatra, 's már ismét elhagyá. A' collegium' derék, lelkes törvénytánczója Sz. I. ur nagy szíveséggel ismerttetett meg bennünket bő tudományú ügytársaival, 's bár az illy rövid, egyoldalú ismerkedésből nincs sok haszon és élvezet, de mégis érdekes dolog személyesen találkozni olyanokkal, kikről láttalan is sokat hallottunk. Sz. I. urral Debreczen' legbecsesebb kincse — a' ref. collegium' minden zögét zugát bejártuk, 's figyelmesen vizsgálgtók. A' tanoda' épülete igen nagy és tágas, de nem eléggé izletes, kor- és czélszerű, mit sok tekintetben belső elrendezése — szellemi szerkezetére is lehet alkalmazni. Sok a'

*) Lásd az a' lapokban közlött debreczeni levelet.

hiba nálunk mindenütt, de sehol annyi, mint növelési rendszerünkben, 's mi sem kíván oly alapos és gyors javítást, mint ez. Legujabban a' debreczeni collegium' számára a' most már alig használható, régi rozsdástól igen különböző iskolai rendszer van tervezve; meglássuk eredményét, ha majd sükerbe fog menni. A' collegium csinos 's eléggé nagy (mintegy 26,000 kötetet magában foglaló) könyvtárral bír, mely két oszlopos, karzatos teremben állítaték fel, 's hazafiui örömmel lehet itt a' Ferenczy által ügyesen készített Csokonay-mellszobrot, 's a' császárok' ellenében Rákóczy, Bocskay és Abafy' arczképeit látni. A' könyvtár szép dolog, kivált könyvtelen hazánkban; a' könyvtár szép dolog, kivált ha használják, de nem úgy, mint nálunk, hol az többnyire csak fényűzési czikk, a' szellemi világ' néma, használatlan zárt koporsója. — Több tudományos segédeszközein kívül van a' debreczeni collegiumnak botanikai kertje is, mely nem rég alapítván, még most csirájában szendereg, 's tán együtt fog felvirulni a' tanoda' új, javított szerkezetével. — Valamint Sáros-Patakon, ugy Homokos-Debreczenben is az új mellett aggastyánként roskadozva, 's háttérbe szorítva áll a' tudomány' sok gözétől megfeketült régi collégium, mely laktanyául szolgál számos apró és tógás diáknak. Valódi kaszánya! Mindkettőben csak prófét, fekete cipó, kemény fenyíték! itt proféz, ott ellenőr (contrascriba), itt a' sok Privatdiener, ott a' sok gubás mendikáns, több sauyaruság, mint öröm. — Reformatus tanodáinkban az ugynevezett publikusok, vagy is papi és oktatói pályára nem készül, 's tógát nem viselő világü-lanulók' sorsa sokkal jobb, mint a' tógásoké, kik nagyrészt a' collegium' jótételeiben részesülvén, a' felsőbbiségtől erősebben függenek. Hallám, hogy a' hosszú fekete tógák, a' nagy-enyedű col-

legium' példájára, a' debreczeni is kifogja küszöbölni; okosan, uraim, és fölötté keszerűen! Láttam Debreczenben egy régi könyvet, mely egykori tógás deákjaink' régi viseletét ábrázolja, 's nagyot nevettem a' rókatorkos mentén, a' hegyes orru, ránczos csizmán, a' három szegletű kalapon, kalpagon és főleg a' czopfon, és a' vén deákok' nagy bajszos arczán. A' mostani tógás viselet is, kivált a' fiatalabb tanulókon, furcsán veszi ki magát, míg a' korosabbnak több tekintélyt, 's bizonyos állatő tiszteletes színt látszik kölcsönözni. Sehol sincs nálunk annyi vén diák mint a' mi refor. collegiumainkban. A' jó pap holtig tanul, — mond ugyan a' közmondás — de még is különös az, ha korosabb, család apának illő embereket magolni, iskolába járni és leczkézni látunk. No de e' tekintetben majd mindnyájan született színészek vagyunk, 's az élet' valódi cselja, a' többséget pályája' minden fokozatán készületlen tanuló-gyermeknek találja. — Vidékeken sok elmés anecdotá és bonmot forog fenn a' tógás diákok' sajátos életéből kikapva, különösen eredeti zarándoklásuk, a' legatio' boldog időszakából, midőn a' sátoros ünnepekben, mindenféle papolni kiküldött diák, a' pap-rectornál, vagy más valamely uri pártfogónál megszálván, itt a' költemény' nagyító nyelve szerint, sok comicaí kalandon és viszontagságon esik keresztül. Szakál barátom a' Nemzeti almanachban igen derék népdalt irt a' Légátusról, de nem emlékszem, hogy más költőnk tárgyul használta volna ezen víg költeményre gazdag anyaggal szolgáló missionáriusi viszonyokat.

Debreczenben mulatásunk alatt hazánk' egyik legtudományosabb írójának vendégszerető házánál estvély tartatván, mi is jelen voltunk, 's örömmel látánk itt egy, leginkább szépnembeliek- 's ifjakkól álló, művelt, 's közérdekeink iránt is lelkesedéssel viseltető társaskört egyszerűen 's

bizalmasan mulatni; 's örömmel tapasztalam itt megczáfolva azon gúnyítéletet, miszerint a' kisvárosiak, idegen nagyvárosiakkal találkozáván, többnyire zavarba jönnek, feszesen és szótalanul viselik magukat. 'S habár ez néha 's egyesekre nézt megtörténik is, én azt tartom, e' részben nem annyira a' kisvárosiakat, mint inkább azon nagyvárosi bolondokat kell kárhoztatni, kik túlfinom, mesterkelt, affectált, sokszor szemtelen magokviselete által az egyszerűbb természetet megriasztják, zavarba hozzák, 's gyakran az ő álműveltségök' ferde hibáinak viszont elkövetésére erőtetik. A' valódi művelt, és nyílt szívű ember Knigge' haszontalan társalgási szabályainak megtanulása nélkül is, bármily társas körben feltalálja magát, mindenkihez tud alkalmazkodni, 's mindig kedvesen látott vendég. A' társalgás csak úgy nyújthat élvezetet, ha szívünk vízi benne a' főszerepet. Az érintett estvélynek is ez adá meg fűszerét,

's fénye nem vakító csilárokban, de több, szép tűzszemek' nyílt, bizalmas, melegítő tekintetében összpontosult. Az is csak a' kölesönös Bizalmasság' jele volt, miszerint e' társas kör' hálgyei ugyancsak elővettek bennünket, az e' lapokban megjelent „Óda Debreczenhez“ című csipős, de ártatlan cikkely miatt; engem ugyan nem annyira, mint Erdélyit, ki akkor még a' Regelő' szerkesztője volt. Bizony gyakran különös helyzetbe jönnek a' feleletteher alatt lévő lapszerkesztők, a' vidéken sokszor gúnyolva említett ujságírók, de nem baj az, kivált ha mint Erdélyi barátom ez estvélyen a' boszu' éles fegyvere helyett szelíd, gyöngéd női mosolyokkal ostromoltatnak. — Bizony csak különös viszony az, melly kivált nálunk az élet és irodalom közt helyt foglal.

Sokat tudnék e' tárgyról beszélni, de mindenről nem lehet.

Vachot Imre.

(Vége az első közlésnek.)